

Hevosen hammashuolto on muutakin kuin raspaamista

Hammaskivun oireet ovat usein
epämääräisiä ja vaikeasti tulkittavia

Soile Pakkanen kuljettaa tallikäynneillä mukana paljon välineistöä, omaakaan ergonomiaa unohtamatta. Kiillepiikkien tasoittelussa hän turvautuu mieluiten sähköraspiin, joka on tarkka ja nopea työkalu yksittäisenkin hampaan käsittelyyn. - Sähköraspin käytössä on riski että tulee otettua liikaa pois kerralla, ja toisekseen hammas voi kuumentua jos sitä jää viilaamaan liian pitkäksi aikaa, hän varoittaa. Kuukson Verafina rauhoitettiin tarkastusta ja hoitoa varten. Samalla se saa hevosinfluenssarokotteen. Kuva Viivi Honkimaa

Tämän poni oli nuorempana saanut potkun laiturilla. Sen hampaasta oli lohjennut pala ja hammas tulehtui, mutta se ei onneksi ulottunut juureen asti. Hammas paikattiin. Rutiinihammashoidon yhteydessä tarkistetaan myös että paikka on kunnossa. Kuva Viivi Honkimaa

Suu ja hampaat ovat jokaiselle hevoselle tärkeitä. Jokainen hevonen sekä poni tarvitsee myös hampaiden hoitoa – oli kyse sitten urheilu-, jouto-, harraste-, tai siitoseläimestä. Etua on myös siitä, että hevosen kanssa toimivat tarkkailevat suuta osana hevosen arkista hoitoa ja huoltoa. Aina suuhun ei tule katsoneeksi sisälle suitsittaessakaan.

Hevossairauksien erikoiseläinlääkäri, ELT Soile Pakkanen ilahtuu haastattelupyynnöstäni hammashuoltokäynnin ohessa. Hän naurahtaa jaksavansa puhua hampaista vaikka päivän, kunhan vain jaksan kuunnella.

Jos hevosella on olemassaan hyvä rakenne suu, hyvä purenta ja hieman onnekin matkassa, tarkastus ja kiillepiikkien taasoittelu riittää. Joskus taas vastaan voi tulla ongelmia, joiden olemassaoloa ei osattu aavistaakaan. Hevoset oirehtivat hammasvaivojaan joskus epämääräisesti ja erikoisin tavoin.

Useimmille hevosille sopiva tarkastusväli on puoli vuotta. Osalle riittää tarkastus kerran vuodessa. Jos on tarve tehdä isompaa ”remonttia” niin silloin hoitovälikin on tietysti tiheämpi, Soile Pakkanen kertoo.

Ei pelkkää raspaamista

Pakkanen korostaa, että hevosen suun hoitaminen on paljon muutakin kuin raspin heiluttelua.

- Jotta hevosen suun voi tutkia kunnol-

la, hevonen pitää rauhoittaa ja suuta tutkia lampun ja peilin kanssa. Tutkiminen on se oleellisin asia. Suussa on paljon muitakin hoidettavaa ja tutkittavaa kuin kiillepiikit. Esimerkiksi hammasjuuritulehdus on vaikea havaita, se on mahdollista löytää vain kunnolla rauhoitetulta hevoselta. Näkyvät merkit ovat hyvin pieniä, ja oireet usein epämääräisiä, hän luettelee.

”Mutta jos hevonen syö hyvin...”

Pakkanen opastaa, että syöminen on varsinkin ahneemmilla hevosilla ja poneilla huono mittari. Tilanne on jo todella paha, kun eläin lopettaa syömisensä.

- Syöminen on tosiasiaa usein se viimeinen mistä hevonen luopuu kipuillesaankaan. Esimerkiksi shetlanninponilta löytyi erään rutiinitarkastuksen yhteydessä haljennut hammas, jonka haljennut osa vielä osoitti suoraan poskeen ja oli aiheuttanut limakalvovaurioita. Ainoa oire oli lievä toisohjaisuus ajossa, poni söi hyvin ja siihenkin asti hampaita oli huollettu sään-

nöllisesti. Haljennut hammas poistettiin ja sittemmin ponilla ei ole ollut ongelmia, tarkastusvälikin on riittänyt vuosi, Pakkanen kertoo.

Tämä on malliesimerkki siitä miten vaikeaa hammasongelmia on joskus edes osata epäillä vaikka hoito olisi kaikkineen hyvällä tasolla. Jos hevonen oirehtii epämääräisesti, voi olla ihan perusteltua vaikka vain varmuuden vuoksi katsoa myös sen suuhun.

Kipua on usein jo paljon silloin kun se näkyy ulospäin. Kivun kokemus on yksilöllistä ja sen voimakkuuden arviointi on vaikeaa, mutta se ei tarkoita etteikö kipua olisi. Saaliseläimenä hevonen vielä pyrkii viimeiseen asti peittämään kipunsa. Se tekee havainnoinnista entistäkin hankalampaa.

- Jos vertailuksi ajatellaan että ihminen olisi kipeä, muttei pystyisi kertomaan kivusta, hänkin olisi jo todella kipeä siinä vaiheessa kun tilanne näkyisi ulospäin. Sama hevosella, Pakkanen vertaa.

Vuonna 2019 Journal of Equine Veterinary Science-lehdessä julkaistussa artikkelissa ”Behavioral Signs Associated With Equine

Nuorilla hevosilla tarkkaillaan ja tarvittaessa avustetaan myös hampaiden vaihtumista. Kuva Viivi Honkimaa

Periapical Infection in Cheek Teeth tutkijat Jaana Pehkonen, Leena Karma ja Marja Raekallio kirjoittivat kyselytutkimuksesta, missä 47 hevosen omistajilta kysyttiin heidän hevostensa käyttäytymisestä ennen ja jälkeen tulehtuneen poskihampaan poiston. Hevosenomistajien vastauksista paljastui miten erilaisin tavoin hevoset oirehtivat hammaskipua.

Tyypillisesti hammasongelmaa osataan epäillä, jos hevosen hengitys haisee pahalle, se ei saa syötyä, tekee heinästä palloja, rehua tulee lannan mukana kokonaisena ulos, hevonen välttelee tai puree kuolainta, aukoo suutaan, on vino tai ravistelee päätänsä.

Mutta harvalle tulee ainakaan ensimmäiseksi mieleen että kyse voikin olla hammaskivusta, jos hevonen esimerkiksi pukittelee, on epäsosiaalinen ihmisiä tai toisia hevosia kohtaan, tai ei vain suorita aivan tasolla. Osalla hevosista tällaisessakin käytöksessä kuitenkin tapahtui omistajien mukaan muutos, kun tulehtunut hammas poistettiin.

Soile Pakkanen uskoo ja toivoo myös eläinlääkärien tietotason ja taitojen lisääntyvän hevosten hammasasioissa kautta linjan aina koulun penkiltä lähtien. Hevosten hampaista on kyllä paljon tietoa saatavilla, mutta siihen perehtyminen on vaatinut paljon omaa aktiivisuutta.

- Nykyään onneksi ajantasaista tietoa saa jo perusopetuksessa, hän lisää.

Ohjaa pitelevä käsi

Vuosi on lääketieteellisessä tutkimuksessa, sen arvioinnissa, julkaisemisessa sekä käytännön ohjeistuksiksi jalostumisessa lyhyt aika. Suuasiat ovat saaneet viime vuosina julkisuutta, ja on kuolaimista sekä hevosten suun kunnosta tehty kotimaistakin tutkimusta. Esimerkiksi Mirjami Anttilan (os. Miettinen) lisensiaattitutkielma "Kuolaimen ja turpahihnan valinnan, sovituksen ja käytön merkitys ratsuhevosen suun terveydelle" julkaistiin 2015 ja Kati Tuomolan ensimmäiset tulokset ravihevosten suuvaurioista julkaistiin 2017.

Olemme saaneet huomata että loppujen lopuksi kuolaimia ja niiden vaikutuksia on tutkittu tähän asti melko vähän, vaikka asia koskettaa käytännössä jokaista hevosta ja niiden omistajia. Monestihan tutkimus vahvistaa jo tiedettyjä asioita, mutta voi myös kumota virheellisiä uskomuksia.

Prosenttiluvut suuvaurioiden yleisyydestä ovat hätkähdyttäviä, ja ensimmäisenä mieleen nouseekin kysymys, miten vauriot tarkkaan ottaen syntyvät ja miten sitä voisi ennaltaehkäistä. Siihen ei kuitenkaan vielä ole oikein yksiselitteistä, selkeää vastausta. Tulevina vuosina saadaankin toivottavasti vielä lisää uutta tutkittua tietoa aiheesta.

Aihe on luonnollisesti herättänyt keskustelua myös Soile Pakkasen asiakaskunnassa. Hän hoitaa työssään sekä ravi- että ratsuhevosia.

Oikein hevoselle koulutettuna kuolain on tarkka ja tehokas viestintäväline. Luonnollisesti myös huolellisella hammashuollolla ja kuolaimen soveltamisella on merkitystä. Kysymys on myös turvallisuudesta.

Pakkanen on iloinen että suuasioihin kiinnitetään nyt koko ajan enemmän huomiota ja aihe herättää kiinnostusta, mutta toteaa että keskustelussa on helppo ajautua myös hakoteille. Ennen muuta olennaista on ohjaa pitelevän käden käyttäytyminen.

- Pitää muistaa että pelkkä kuolain itsessään ei haavoita suuta, kyllä vaurion synty on seurausta ohjan paineesta, hän toteaa.

Esimerkiksi kenttäkilpailuhevosten vastaavassa selvityksessä kuolainvaurioita kyllä löytyi, mutta vähemmän ja lievempiä kuin ravihevosilla.

- Ratsuihin verrattuna painetta yksinkertaisesti vain tulee ravihevosen suuhun enemmän, ja onhan ratsastajalla myös ohjan lisäksi enemmän muita keinoja vaikuttaa hevoseen kuin ohjastajalla, Pakkanen pohtii lajin eroja.

Nyt on todettu, että vaurioita esiintyy, yllättävänkin paljon. Lisätutkimuksen myötä toivottavasti saadaan hevosihmisille myös lisää tietoa vaurioiden syntymekanismeista sekä keinoja ehkäistä vammoja ennalta.

Jos ongelmia on, pitää niihin tietysti reagoida. Kun on tahtoa, keinojakin yleensä löytyy. Mitään taikasauvaa ei ole eläinlääkärilläkään käytössään, mutta kun perusasiat ovat ensin kunnossa, voidaan hienosäätää

Hevosen suussa on paljon muutakin hoidettavaa ja tutkittavaa kuin killepiikit, muistuttaa Soile Pakkanen. Tyynen Poika kuuluu siihen joukkoon, jolle riittää vuoden tarkastusväli.. Kuva Viivi Honkimaa

ja etsiä hevosyksilölle sopivinta kokonaisratkaisua. Aivan kaikista hevosista ei saakaan ns. kahdella sormella ajettavia.

- Jos suun kanssa on ollut ongelmia, useimmiten olemme lähteneet omien asiakkaideni hevosten kohdalla korjaamaan tilannetta kokonaisuutta tarkastellen niin että kotioiloissa tilanne olisi mahdollisimman hyvä. Startissa koitetaan pärjätä niillä keinoilla mitä on käytettävissä, Pakkanen toteaa.

Vahvana elää uskomus, että paksu kuolain on ”pehmeä” ja suuystävällisempi kuin kapeampi malli. Nykytiedon valossa tämä ei kuitenkaan läheskään aina pidä paikkaansa.

- Olen havainnut että ravihevosilla käytettävien kuolainten suuosa on usein hyvin paksu, jolloin kielelle ei jää tarpeeksi tilaa suussa. Kieli on joka tapauksessa saatava laitettua jonnekin, Pakkanen muistuttaa.

- Näin ollen jos hevonen ”leikkii” kielellä tai työntää kieltä suusta ulos, syynä voikin olla liian paksu kuolain. Joskus hevonen myös alkaa vetää kieltä taaksepäin, ja se vaikuttaa myös kurkunpään asentoon. Eli kurkunpään ongelma voikin tosiasiaassa olla kuolainongelma, hän kertoo.

Hammashuollon ohessa on oiva tilaisuus myös mitata suu, tarkastaa hevosella käytettävät kuolaimet sekä niiden sopivuus. Eläinlääkäriin kanssa voi myös vertailla eri kuolainmalleja, niiden vaikutuksia ja toimintamekanismeja.

Ohjeita ja vinkkejä

Siinä missä koko hevosen muutakin ole-musta, jalkoja, kavioita, hengitystä, Ilmettä, sykeä, vatsan toimintaa ja käytöstä, myös suuta kannattaa tarkkailla arkisten toimien ohessa säännöllisesti.

Suomen Hippos ry:n kotisivujen Ravihevosien hyvinvointi-osiosta löytyy muiden oppaiden ohella ravihevosen suuterveyden opas, johon tutustumisesta on hyötyä muillekin kuin ravureiden parissa toimiville.

Suuoppaassa käsitellään monipuolisesti suun terveyteen vaikuttavia asioita niin varusteiden kuin hevosen koulutuksenkin näkökulmasta. Runsaasti kuvitetussa oppaassa on myös ohje suun omatoimiseen tarkastamiseen kotitalilla.

Ohjevideo löytyy sekä Hippoksen että Ratsastajainliiton Youtube-kanavilta. Välineiksi riittää hetki aikaa ja otsalamppu, edes suunavaaja ei ole pakollinen hankinta. Erittäin mielenkiintoista videomateriaalia löytyy myös Hevostietokeskuksen Youtube-kanavalta, esimerkiksi Mirjami Anttilan (os. Miettinen) opastus kuolainten ja turpahihnan sovitukseen.

Jo se, että oppii tuntemaan oman hevonsa normaalin olemuksen ja käytöksen, auttaa reagoimaan ajoissa pienempiinkin muutoksiin. Tämä pätee niin suuasioihin kuin muuhunkin hevosen terveydenhuoltoon.

Viivi Honkimaa

Lähteet ja lisälukemista:

Pehkonen, J., Karma, L., Raekallio, M. Behavioral Signs Associated With Equine Periapical Infection in Cheek Teeth, artikkeli on saatavissa Helsingin Yliopiston HELDA-tietokannassa os. helda.helsinki.fi

Suomen Hippos ry: Ravihevosen hyvinvointi Ravihevosen Suuterveyden opas 2.0

Videomateriaalia Youtubessa:

Suomen Hippos ry: ”Hevosen suun etuosan omatoiminen tarkastus” Sama video on julkaistu myös SRL:n kanavalla nimellä ”Hevosen suun tutkiminen”.

Hevostietokeskus: Kuolainten sovitus hevoselle Turpahihnan sovitus hevoselle